

Tomasz BRAŃKA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Sytuacja prawnomiędzynarodowa Wysp Alandzkich w Unii Europejskiej

Streszczenie: Wyspy Alandzkie są szwedzkojęzycznym terytorium autonomicznym Finlandii. Szeroka autonomia, przyznana na mocy decyzji Ligi Narodów z 1921 r., umożliwiła samodzielne podjęcie decyzji dotyczącej integracji bałtyckiego archipelagu ze Wspólnotami Europejskimi na początku lat 90. ubiegłego wieku. Artykuł przedstawia proces dochodzenia do członkostwa Wysp Alandzkich, skupiając się na szczególnym statusie, jaki przyznano archipelagowi. Dzięki wspólnemu zaangażowaniu władz autonomicznych i władz centralnych Finlandii oraz przychylniej postawie WE udało się wypracować derogacje, które w swojej istocie dotyczą podstawowych zasad tej organizacji. W ten sposób Alandczykom udało się zabezpieczyć nie tylko szwedzkojęzyczny charakter Wysp (utrzymanie prawa domicylu), ale także zapewnić ochronę własnej gospodarki (wyłączenie z ustaleń w zakresie unijnego prawa podatkowego).

Słowa kluczowe: Wyspy Alandzkie, Unia Europejska, prawo domicylu, autonomia

Od zakończenia II wojny światowej, z wyłączeniem spraw związanych z demilitaryzacją i neutralizacją archipelagu, Wyspy Alandzkie nie były przedmiotem międzynarodowego zainteresowania. Sytuacja ta uległa zmianie w przededniu rozpoczęcia fińskich negocjacji akcesyjnych ze Wspólnotami Europejskimi (WE). Wyspy Alandzkie na mocy Aktu Autonomii mogły same zdecydować o integracji z tą organizacją. Rozpoczynając negocjacje akcesyjne Alandczycy stali przed wyborem jednej z opcji: *drogi wewnętrznej* lub *drogi zewnętrznej* (Åland, 2013, s. 16). Pierwsza formuła oznaczała uczestnictwo w negocjacjach i chęć integracji, przy założeniu uzyskania specjalnych warunków członkostwa. Wybór *drogi zewnętrznej* wiązał się z podążeniem śladami Wysp Owczych i Grenlandii (po 1985 r.) i oznaczał pozostanie poza strukturami Unii. Dzięki wspólnemu zaangażowaniu władz autonomicznych i władz centralnych Finlandii oraz przychylniej postawie WE udało się wypraco-

wać porozumienie, które w ramach integracji zabezpieczyło szczególny status Wysp Alandzkich.

Pozycja prawnomiędzynarodowa Wysp Alandzkich

Wyspy Alandzkie to archipelag złożony z ok. 6700 wysp i wysepek¹ położony na Morzu Bałtyckim u wejścia do Zatoki Botnickiej. Powierzchnia archipelagu sięga ponad 13 tys. km², z czego zaledwie 1,5 tys. km² stanowią lądy. Wyspy zamieszkuje ponad 29 tys. osób. Administracyjnie archipelag podzielony jest na 16 gmin. Stolicą jest Mariehamn, z ponad 11 tys. mieszkańców (*Statistical*, 2016, s. 23).

Alandczycy są jedną z bogatszych społeczności w Europie. W 2014 r. produkt krajowy brutto *per capita* wyniósł ponad 42 tys. euro, będąc nieznacznie wyższy niż wskaźnik dla całej Finlandii. Główne źródło dochodów, to sprzedaż usług transportowych, głównie żeglugowych oraz turystyka. Dochody z samego transportu morskiego stanowią aż 22,9% wypiarńskiego PKB (*Statistical*, 2016, s. 158)². Przemysł jest stosunkowo słabo rozwinięty i związany głównie z rybołówstwem i rolnictwem. Bezrobocie na Wyspach w 2015 r. wynosiło 3,8% i jest na stosunkowo stałym poziomie, z niewielką tendencją rosnącą³. Wyspy Alandzkie są częścią strefy euro, choć ze względu na szwedzkojęzyczny charakter, powszechnie akceptowane są również korony szwedzkie.

Decyzją Ligi Narodów z czerwca 1921 r. Wyspy Alandzkie stały się autonomiczną prowincją Finlandii, przy zdemilitaryzowaniu i zneutralizowaniu archipelagu. Finlandia w 1922 r. na mocy Aktu Autonomii, nadała Wyspom szeroki zakres autonomii, który w kolejnych dekadach ulegał stałemu rozszerzeniu. Decyzja LN była kompromisem, który nie zadowolili do końca żadnej z zainteresowanych stron, w tym jednak można upatrywać sukcesu (trwałości) tego rozwiązania. Finlandia utrzymała suwerenną zwierzchność nad archipelagiem, Szwecja – gwarancję, iż Alandy z racji swojego statusu (obszar zdemilitaryzowany i zneutralizowany)

¹ Ponad 6700 wysp i wysepek ma powierzchnię powyżej 0,25 ha. Dodatkowo, archipelag tworzy ok. 20 tys. wysepek o powierzchni poniżej 0,25 ha.

² Banderę Wysp Alandzkich (bądź fińską) podnosi 27 jednostek. Dalsze 17 statków jest własnością podmiotów alandzkich, ale została zarejestrowana pod innymi banderami.

³ W okresie 2000–2015 najniższe bezrobocie wynosiło 1,8% (2002), a najwyższe – 4,0% (2014), por. (*Statistical*, 2016, s. 143).

nie będą stanowiły militarnego zagrożenia, a sami Alandzcy – daleko posuniętą autonomię i ochronę szwedzkojęzycznego charakteru archipelagu (Eriksson, 1995, s. 13). Obecnie funkcjonujący Akt Autonomii Wysp Alandzkich, chronologicznie trzeci, został uchwalony 16 sierpnia 1991 r. i obowiązuje od 1 stycznia 1993 r.

Na mocy Aktu Autonomii Wyspy Alandzkie posiadają własny organ władzy ustawodawczej (*Ålands Lagting*)⁴ oraz rząd (*Landskapsregering*). 30-osobowy Parlament Wysp Alandzkich upoważniony jest do stanowienia prawa w większości dziedzin dotyczących spraw wewnętrznych. Akty prawne parlamentu Wysp Alandzkich podlegają nadzorowi Prezydenta Finlandii, który może je uchylić, jeżeli uzna, że izba przekroczyła swoje kompetencje lub w sytuacji, gdy akt narusza bezpieczeństwo wewnętrzne lub zewnętrzne państwa. Prawodawstwo fińskie obowiązuje w odniesieniu do ściśle wyznaczonych obszarów dotyczących: polityki zagranicznej, większości gałęzi prawa cywilnego i karnego, systemu sądownictwa, cel oraz państwowego systemu podatkowego. Szczegółowy podział kompetencji pomiędzy Wyspy Alandzkie a państwo wprowadza Rozdział IV i V Aktu Autonomii.

Władzę wykonawczą na Wyspach sprawuje rząd, liczący od 5 do 7 członków, powoływany przez *Lagting*. Obecnie, od 2015 r., funkcję szefa rządu sprawuje Katrin Sjögren, a rządzącą koalicję tworzą ugrupowania liberałów (Liberals for Åland), socjaldemokratów (Åland Social Democrats) i liberalnych konserwatystów (Moderate Coalition for Åland).

Najwyższym przedstawicielem państwa na Wyspach Alandzkich jest Gubernator (*Landshövding*). Jest on mianowany przez Prezydenta Finlandii, ale kandydatura musi zostać zaakceptowana przez przewodniczącego regionalnego Parlamentu. Organem wspólnym jest Delegacja Wysp Alandzkich (*Ålandsdelegation*), do której rząd Finlandii i Parlament Wysp powołują po 2 członków oraz po dwóch zastępców dla każdego członka. Delegacji przewodniczy Gubernator, a kompetencje organu skupiają się na wydawaniu opinii, dbaniu o przekazanie środków z budżetu centralnego dla autonomii oraz rozstrzyganiu sporów kompetencyjnych w wybranych sprawach (Bonusiak, 2009, s. 40).

Ochronie szwedzkojęzycznego charakteru archipelagu służy prawo domicylu, regulowane przez zapisy Rozdziału II Aktu Autonomii.

⁴ G. Bonusiak zwraca uwagę na symboliczny fakt, iż początkowo parlament Wysp nosił nazwę *Landsting*, co podkreślało jego właściwość terytorialną (*land* – ziemia). Obecna nazwa *Lagting*, wskazuje na kompetencję stanowienia prawa (*lag* – prawo), por. Bonusiak, 2009, s. 30.

W praktyce można utożsamić to prawo z posiadaniem „regionalnego” obywatelstwa.

Kompetencje do nadawania prawa domicylu złożono w gestii rządu Wysp Alandzkich. O nabycie tego prawa mogą się ubiegać obywatele Finlandii, którzy mają miejsce zamieszkiwania na Wyspach Alandzkich, przebywają nieprzerwanie na archipelagu od co najmniej pięciu lat oraz wykazują się satysfakcjonującą znajomością języka szwedzkiego⁵. Z racji urodzenia status ten mają osoby z fińskim obywatelstwem, których co najmniej jeden rodzic ma prawo domicylu. Przebywanie poza Wyspami przez okres 5 lat, podobnie jak utrata fińskiego obywatelstwa, powoduje automatyczne wygaśnięcie domicylu.

Posiadanie „regionalnego” obywatelstwa warunkuje możliwość skorzystania z biernego i czynnego prawa wyborczego do Parlamentu Wysp Alandzkich, posiadanie na własność ziemi i nieruchomości oraz prowadzenie działalności gospodarczej lub wykonywanie zawodu. Osoby posiadające prawo domicylu są również zwolnione ze służby wojskowej (choć muszą zamieszkać na Wyspach przed ukończeniem 12 roku życia), a swoje obywatelskie obowiązki mogą wypełniać jedynie w ramach terytorium Wysp Alandzkich.

Wyspy posiadają własną flagę, godło, hymn, a językiem oficjalnym jest język szwedzki. W paszportach osób posiadających prawo domicylu Akt Autonomii zezwala na wpisanie słów „Wyspy Alandzkie”, obok oznaczenia Republika Finlandii.

Akt Autonomii Wysp Alandzkich posiada bardzo silną ochronę w systemie prawnym Finlandii. Zmiana zapisów tego dokumentu, czy też jego uchylenie może nastąpić jedynie na podstawie *zgodnej* decyzji Parlamentu Finlandii i Parlamentu Wysp Alandzkich. W *Eduskuncie* decyzja taka musi zostać podjęta w trybie zarezerwowanym dla nowelizacji i uchylenia Konstytucji Finlandii, a w Parlamencie Wysp Alandzkich większością co najmniej 2/3 oddanych głosów. Nadmienić trzeba, że tryb zmiany Konstytucji Finlandii, przewidziany w art. 73, jest stosunkowo wymagający. Poza projektami określonymi jako „pilne” (co wymaga większości 5/6 oddanych głosów), procedura przewiduje, po przyjęciu projektu zmiany, uzupełnienia lub uchylenia Konstytucji w drugim czytaniu, zawieszenie takiej propozycji aż do pierwszej sesji parlamentu po

⁵ „Właściwą znajomość języka szwedzkiego” zdefiniowano jako „praktyczną wiedzę umożliwiającą kandydatowi funkcjonowanie w pracy i codziennych sytuacjach w szwedzkojęzycznych Wyspach Alandzkich”, *Government Bill 73/1990*, s. 39, za: Hannikainen, 1992, s. 56.

kolejnych wyborach parlamentarnych. Wówczas projekt, po tym jak właściwa komisja stała przedstawi swoje sprawozdanie, podlega uchwaleniu bez znaczących zmian, na posiedzeniu plenarnym w jednym czytaniu większością przynajmniej 2/3 oddanych głosów (*Konstytucja*, 1999).

Wyspy Alandzkie a Unia Europejska

Kurs na integrację z zachodnioeuropejskimi organizacjami stał się oficjalną polityką Finlandii od końca lat 80. XX wieku. W 1989 r. Finlandia stała się pełnoprawnym członkiem Rady Europy oraz rozpoczęła negocjacje dotyczące porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym. Naturalną konsekwencją było złożenie w marcu 1992 r. wniosku aplikacyjnego o członkostwo we Wspólnotach Europejskich.

Analizę dotyczącą aktywnego udziału Wysp Alandzkich w negocjacjach o członkostwo w Unii Europejskiej trzeba rozpocząć od znaczenia art. 59 Aktu Autonomii. Zapis ten stanowi, że jeżeli umowa lub inne zobowiązanie międzynarodowe wiążące Finlandię będzie zawierało regulacje, które przynależą do kompetencji Wysp Alandzkich, to wtedy regionalny Parlament musi wyrazić zgodę na ich obowiązywanie na terenie archipelagu (*Act*, 1991). Dodatkowo, zapisano, że jeżeli przepisy takiej umowy stałyby w sprzeczności z Aktem Autonomii, to zgoda na ich wejście w życie musi zostać wyrażona przez większość kwalifikowaną 2/3 oddanych głosów w Parlamencie Wysp Alandzkich i zatwierdzona przez *Eduskuntę* w trybie przewidzianym w art. 95 ust. 2 Konstytucji Finlandii, co – w większości przypadków – również oznacza decyzję podjętą większością przynajmniej 2/3 oddanych głosów (*Konstytucja*, 1999).

Zapisy art. 59 wyraźnie zatem wskazywały na konieczność współpracy pomiędzy rządem centralnym Finlandii a władzami Wysp Alandzkich. Regionalny rząd zdawał sobie sprawę, jak dalekosiężne konsekwencje dla Wysp może mieć wynik negocjacji akcesyjnych i ewentualne członkostwo we WE, dlatego też nie zamierzał biernie czekać na decyzję rządu centralnego, ale samemu zarysować swoje postulaty w tej kwestii. Wszystkie alandzkie partie polityczne zostały zobligowane do zajęcia stanowiska w sprawie przynależności do WE (Lindholm, 1997, s. 80). Większość z partii podkreślała konieczność uzyskania specjalnego statusu członkowskiego, poprzez m.in. zabezpieczenie praw mieszkańców Wysp Alandzkich do nabycia ziemi oraz prowadzenia działalności gospodarczej. Alandczycy zdawali sobie sprawę, że nie było żadnej pewności,

czy w toku negocjacji Wspólnoty zechcą przychylić się do przedstawionych postulatów i wyposażyć wyspiarzy w specjalne uprawnienia, tym bardziej, że derogacje, których domagali się Alandczycy dotyczyły fundamentalnych zasad wspólnotowego prawa.

Na Wyspach Alandzkich nie brakowało głosów przeciwnych wstępowaniu do Unii Europejskiej. Twierdzono, że pozostanie poza strukturami tej organizacji umocni alandzką autonomię, podając za wzór przykład Wyspy Man. Wiele obaw wzbudzały również wspólnotowe regulacje celne. Głównym powodem była oczywiście chęć utrzymania sklepów wolnocłowych na promach pływających z i na Wyspy Alandzkie. Ruch promowy pomiędzy Szwecją a Finlandią, który na szeroką skalę rozpoczął się w latach sześćdziesiątych ubiegłego stulecia, w krótkim czasie stał się kluczowym elementem wyspiarskiej gospodarki. Ważną zachętą dla rozwoju tej gałęzi transportu była możliwość sprzedaży towarów bez akcyzy i cła (Fagerlund, 1997, s. 107), co z kolei umożliwiło utrzymanie stosunkowo niskich cen biletów oraz regularnych i częstych połączeń. Zgodnie ze wspólnotowym ustawodawstwem po 30 czerwca 1999 r. w ramach Unii Europejskiej miały zniknąć wszystkie sklepy wolnocłowe. Wyspy Alandzkie zakaz ten odczułyby niezwykle boleśnie; szacowano, że zniesienie handlu wolnocłowego spowodowałoby obniżenie wyspiarskiego PKB o 1/3 i utratę 4 tys. miejsc pracy (Karlsson, 1999, s. 5, 8). Dodatkowo, zmiana regulacji celnych wywołałaby zapewne reakcję łańcuchową – negatywne skutki odczuliby nie tylko właściciele linii promowych, ale również wszyscy zatrudnieni m.in. w szeroko rozumianym sektorze turystycznym.

W trakcie negocjacji Alandczycy domagali się zatem specjalnych uregulowań w odniesieniu do dwóch obszarów: ochrony własnej gospodarki poprzez wyłączenie ze wspólnotowych regulacji celnych oraz ochrony szwedzkojęzycznego charakteru Wysp. Takie stanowisko, uzupełnione o zachowanie statusu obszaru zdemilitaryzowanego i zneutralizowanego, zostało przedstawione władzom centralnym i przedłożone WE. Tak klarowne zdefiniowanie własnych priorytetów przez polityków Wysp Alandzkich zaskoczyło fińskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych – dotąd bowiem Alandczycy w mniejszym lub większym stopniu, podążali za radami fińskich urzędników (Lindholm, 1997, s. 80–81).

Rada Ministrów Unii Europejskiej swoje stanowisko przedstawiła w lutym 1992 r., ogólnie wyrażając zgodę na alandzkie postulaty. Wyspiarzom przyznano stałe derogacje, które utrzymywały istniejący na Wyspach stan rzeczy w odniesieniu do nabywania nieruchomości oraz pro-

wadzenia działalności gospodarczej. W odniesieniu do tej drugiej kwestii Akt Autonomii w art. 10 stanowi wprost, że akty prawne Wysp Alandzkich mogą ograniczać prawo osób nieposiadających prawa domicylu do pracy i wykonywania zawodu dla własnej korzyści. Co jednak znaczące, wspólnotowa propozycja nie powtórzyła wprost brzmienia tego artykułu. O ile art. 10 Aktu Autonomii mówi o „pracy i wykonywaniu zawodu”, to zapis zaproponowany przez WE odnosił się do „prawa prowadzenia firm i prawa świadczenia usług”. W praktyce, oznacza to zatem brak restrykcji w stosunku do obywateli UE, którzy chcieliby podjąć na Wyspach Alandzkich pracę (Scarpulla, 2002, s. 91). W odniesieniu do powyższych ograniczeń poczyniono jednak zastrzeżenie, że władze Wysp Alandzkich, nie mogą przyjąć postanowień bardziej restrykcyjnych niż te, które obowiązywały 1 stycznia 1994 r. (Fagerlund, 1997, s. 108).

W stanowisku Rady podkreślono, że wszyscy obywatele państw członkowskich na Wyspach Alandzkich muszą być traktowani równo. Niewątpliwie zapis ten dodano, by uniemożliwić preferencyjne traktowanie obywateli Finlandii, niebędących Alandczykami. W ten sposób wypełniono utrzymanie zasady niedyskryminacji, rozumianej w ten sposób, że wszyscy nieposiadający alandzkiego obywatelstwa (*hembygdsratt*) są traktowani tak samo⁶. W odniesieniu do wyborów do parlamentu Wysp Alandzkich utrzymano w mocy prawo domicylu, ale już w wyborach samorządowych po wejściu Wysp do UE miały nastąpić zmiany. Czynne i bierne prawo wyborcze w takich wyborach przysługiwać miały osobie, która przez okres ostatnich trzech lat zamieszkiwała w danym okręgu, nawet, jeżeli nie uzyskała prawa domicylu (*Åland*, 2013, s. 19).

Wypracowane porozumienie dotyczące pozycji Wysp Alandzkich w ramach Unii Europejskiej reguluje tzw. Protokół Alandzki (*Protocol*, 1994). Dokument ten stanowi integralną część fińskiego traktatu akcesyjnego. W konsekwencji zatem przyznane derogacje są częścią pierwotnego prawa wspólnotowego i mogą być zmienione czy uchylone jedynie po ratyfikacji przez wszystkie parlamenty państw członkowskich. Z kolei Finlandia nie może ratyfikować takiej zmiany czy uchylecia sama, bez zgody parlamentu Wysp Alandzkich, jako że kwestia ta znajduje się

⁶ W praktyce pewna forma dyskryminacji jednak istnieje, ponieważ jedynie obywatele Finlandii mogą ubiegać się o uzyskanie prawa domicylu na Wyspach Alandzkich, więcej zob. N. Fagerlund, *The Special Status of the Åland Islands in the European Union*, w: *Autonomy and Demilitarization in International Law: the Åland Islands in a Changing Europe*, red. L. Hannikainen, F. Horn, Kluwer Law International, The Hague–London–Boston 1997, s. 214.

w kompetencjach autonomicznych władz. W ten sposób Wyspy Alandzkie uzyskały niezwykle silne umocowanie prawne swojego szczególnego statusu. Warto podkreślić, że bałtycki archipelag jest jedynym terytorium, którego specjalne prawa gwarantowane są pierwotnym, a nie wtórnym prawem unijnym.

Protokół w art. 2 wyłącza Wyspy Alandzkie z unijnych regulacji dotyczących VAT, akcyzy i innych form pośredniego opodatkowania oraz utrzymuje prawo domicylu na Wyspach. Poza zezwoleniem na utrzymanie handlu wolnocłowego po 1999 r. Protokół umożliwia również inne odstępstwa od generalnych zasad podatkowych obowiązujących w Unii, co przejawia się m.in. niższymi niż przewidują to unijne dyrektywy stawkami podatków i akcyzy (Fagerlund, 1997, s. 109). Co istotne, ta derogacja wykracza poza dotychczasowy status Wysp Alandzkich gwarantowany przez prawo międzynarodowe oraz prawo wewnętrzne Finlandii (Scarpulla, 2002, s. 88).

Punkt b artykułu 2 zawiera tzw. *klauzulę bezpieczeństwa*. Stanowi ona, że celem uzgodnionych derogacji jest „utrzymanie konkurencyjności lokalnej gospodarki” (*Protocol*, 1994), a stosowanie szczególnych rozwiązań nie powinno mieć negatywnych konsekwencji dla interesów Unii i jej wspólnej polityki. Co więcej, uznano, że w momencie, w którym derogacje te nie będą już usprawiedliwione, szczególnie ze względu na zasady uczciwej konkurencji, Komisja może „uruchomić” tę klauzulę i złożyć odpowiednią propozycję do Rady Unii Europejskiej. Nie jest jednak jasno sprecyzowane, jakie środki mogłyby w praktyce być zastosowane przez Komisję na podstawie tej klauzuli oraz jakie mogłyby one mieć konsekwencje (Fagerlund, 1997, s. 110).

Wyłączenie Wysp Alandzkich z unijnych regulacji w zakresie prawa podatkowego ma także wady z punktu widzenia samych mieszkańców archipelagu. Z powodu rozbudowanej biurokracji celnej utrudniony jest import artykułów codziennego użytku ze stałego łądu, a to z kolei znajduje swoje odbicie w cenach tych dóbr. Obrót towarami pomiędzy Wyspami a innymi państwami UE odbywa się na podstawie Jednolitego Dokumentu Administracyjnego SAD (*Single Administrative Document*), a więc tak jak w ramach wymiany towarowej państw Unii z krajami trzecimi. Wyjątkiem pozostaje tutaj wymiana towarowa Wysp Alandzkich z Finlandią, gdzie nie obowiązuje SAD, ale wysoko uproszczone zasady (*Åland*, 2013, s. 27). Dla alandzkich przedsiębiorstw handel z Finlandią wiąże się co prawda ze zwiększonymi kosztami, ale ujmując sytuację w szerszej perspektywie, zamiany te przyniosły wyspiarskiej gospodarce znaczne

korzyści, choć nie rozkładają się one równomiernie na wszystkie dziedziny gospodarki.

Dla Alandczyków szczególne znaczenie mają słowa, które znalazły się w preambule *Protokołu Alandzkiego*. Wskazano w niej bowiem, że derogacje nadano „w uznaniu specjalnego statusu Wysp Alandzkich w ramach prawa międzynarodowego” (*Protocol*, 1994). Warto podkreślić, że wcześniej strona fińska odrzuciła podobne stwierdzenie, które zaproponowali Alandczycy i nie włączyła go do swojej propozycji przedłożonej WE (Fagerlund, 1997, s. 109). Sformułowanie to, jako nieprecyzyjne, skrytykował C. Scarpulla. Wskazał, że derogacje dotyczące wyłączenia Wysp z opisanych powyżej zasad podatkowych obowiązujących w Unii, nie wynikają w żadnej mierze ze statusu „w ramach prawa międzynarodowego”. Co więcej, szczególna pozycja Wysp Alandzkich w UE – np. w zakresie utrzymania prawa domicylu – wynika z rozwiązań wewnętrznych, choć faktycznie korzenie tego rozwiązania sięgają decyzji Ligii Narodów z 1921 r. Wreszcie, zapis odwołujący się do „specjalnego statusu Wysp Alandzkich” nie pozwala na rozróżnienie czy dotyczy on jedynie kwestii autonomii terytorialnej Wysp, czy też odnosi się również do demilitaryzacji i neutralizacji archipelagu, co miałyby znaczenie w kontekście wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii (Scarpulla, 2002, s. 87–88). Warto przypomnieć, że kwestie autonomii oraz demilitaryzacji i neutralizacji Wysp Alandzkich pomimo uregulowania tą samą Rezolucją Ligi Narodów z czerwca 1921 r., powinny być postrzegane jako dwa odrębne dokumenty (Scarpulla, 2002, s. 28). Postanowienia dotyczące autonomii odnoszą się do „Prowincji Wysp Alandzkich”, a te związane ze szczególnym statusem militarnym – do „regionu Wysp Alandzkich” (Hannikainen, 1992, s. 56). Co więcej, terytorium stosowania postanowień o demilitaryzacji i neutralizacji nie jest identyczne z politycznymi granicami Wysp Alandzkich.

Uregulowania dotyczące Wysp Alandzkich zostały przyjęte 22 lutego 1994 r. Jednocześnie rząd Finlandii musiał złożyć deklarację, że nie ma zamiaru przekształcenia Wysp w „raj podatkowy”. W sprawie przystąpienia do Unii Europejskiej w Finlandii zorganizowano dwa referenda. Pierwsze ogólnonarodowe i drugie – konsultatywne – na samych Wyspach Alandzkich.

W referendum ogólnym, które odbyło się 16 października 1994 r., za wstąpieniem do UE opowiedziało się 57,0% mieszkańców Finlandii (włączając w to Wyspy Alandzkie). Na samym archipelagu zwolenników akcesji było mniej: jedynie 51,9% przy frekwencji wynoszącej 61,2%

(Suksi, 1995, s. 32). Niskie poparcie na Wyspach Alandzkich, podobnie zresztą jak w pozostałej części państwa, można w dużej mierze tłumaczyć obawami ludności wiejskiej⁷.

Analiza głosów ze względu na miejsce zamieszkania na Wyspach Alandzkich wyraźnie wykazała pęknięcie, rysujące się pomiędzy obszarami zurbanizowanymi a rolniczymi. Jedyne w dwóch okręgach – Mariehamn (stolica) oraz Lemland – wygrali zwolennicy integracji z UE; we wszystkich pozostałych 14 okręgach, większość głosujących była przeciwna członkostwu.

Pierwsze referendum uświadomiło jednak Alandczykom, że niezależnie od ich decyzji Finlandia stanie się członkiem UE. W tej sytuacji pozostanie poza strukturami unijnymi mogłoby się okazać zdecydowanie mniej korzystne. W przypadku odrzucenia wypracowanego *Protokołu Alandzkiego* i pozostania poza Unią, Finlandia musiałaby wynegocjować dla Alandów odrębną umowę handlową (na wzór Wysp Owczych) bądź porozumienie o unii celnej (na wzór San Marino czy Andory). Czasu, jaki byłby niezbędny dla przeprowadzenia tych negocjacji oraz ich wyniku nie dało się przewidzieć. Odcięcie od rynków Wspólnoty dotkliwie odczuliby rolnicy i rybacy, stąd też ich organizacje namawiały do głosowania za wstąpieniem do Unii. Podobne rekomendacje płynęły od przedstawicieli przemysłu stoczniowego i transportu morskiego, którzy mieli zapewnione utrzymanie sklepów wolnocłowych. Dla mieszkańców Wysp dodatkowym impulsem przemawiającym na korzyść integracji z Unią był wynik referendum akcesyjnego w Szwecji. 13 listopada 1994 r. ponad 52% Szwedów opowiedziało się za wstąpieniem do tej organizacji. Dlatego też, kiedy 20 listopada 1994 r. na Wyspach Alandzkich przeprowadzono referendum konsultatywne, za członkostwem w Unii opowiedziało się aż 73,6% mieszkańców, przy frekwencji wynoszącej 49,1%. Decyzję tę zaaprobował lokalny parlament. W 30-osobowym *Lagtingu*, 2 grudnia 1994 r., zgodę na integrację wyraziło 26 deputowanych, a 4 było przeciwnych. Z dniem 1 stycznia 1995 r. Wyspy Alandzkie, jako część Finlandii, wstąpiły do Unii Europejskiej.

Akcesja do Unii Europejskiej wymagała modyfikacji Aktu Autonomii Wysp Alandzkich. Do rozdziału 9, dotyczącego traktatów międzynarodowych, dodano podrozdział 9a, traktujący o „Sprawach Unii Europejskiej”.

⁷ Jest faktem, że po wstąpieniu do Unii ceny żywności spadły, a małe gospodarstwa alandzkie nie mają szans konkurowania z wspólnotowymi gigantami. Prawdopodobnie jednak pozostanie poza Unią nie przyniosłoby fińskim i alandzkim rolnikom większych korzyści.

Przepisy te zaczęły obowiązywać od 1 stycznia 1995 r., i były dotychczas modyfikowane dwukrotnie: w 2004 i 2009 r. Nowe regulacje stanowią, że rząd Wysp Alandzkich może uczestniczyć w przygotowywaniu wspólnie z rządem Finlandii stanowiska negocjacyjnego, jeżeli sprawa znajduje się w kompetencjach Wysp Alandzkich, bądź ma dla nich specjalne znaczenie (art. 59a). Autonomiczny rząd powinien być informowany o wszelkich działaniach w ramach instytucji UE, które dotyczą uprawnień władz autonomii. Rząd Wysp został także upoważniony do uczestnictwa w posiedzeniach rządu Finlandii w odniesieniu do takich spraw. Rząd Wysp Alandzkich może też kontaktować się z Komisją Europejską w sprawach leżących w kompetencjach autonomii i związanych z implementacją unijnych decyzji na Wyspach (art. 59b).

W ramach prac Rady Unii Europejskiej i jej grup roboczych rząd Wysp Alandzkich uzyskał prawo uczestniczenia, na żądanie, w pracach fińskiej delegacji. Jeżeli w ramach krajowych negocjacji, dotyczących spraw istotnych dla archipelagu, nie będzie możliwe zharmonizowanie stanowiska Wysp i Finlandii, to *Landskapsregering* ma prawo domagać się, aby w trakcie prezentacji fińskiego stanowiska, przedstawione zostało również zdanie odrębne Wysp Alandzkich (art. 59a).

Oczywiście, jako członek Unii Europejskiej Wyspy Alandzkie są zobligowane do implementacji unijnego ustawodawstwa, ale jedynie w tych dziedzinach, które znajdują się w kompetencji rządu autonomii. W praktyce zatem Wyspy przekazały Unii mniej uprawnień legislacyjnych niż Finlandia. Spowodowane jest to faktem, że większość dziedzin, w których autonomiczne władze mają uprawnienia legislacyjne, a więc takie jak m.in. edukacja, zdrowie czy kultura znajduje się poza unijnymi kompetencjami. Jeżeli Komisja Europejska uzna, że doszło do niedostatecznego wypełnienia zobowiązań, odpowiedź przygotowywana jest wspólnie przez władze państwowe i Rząd Wysp Alandzkich, o ile sprawy te dotyczą zobowiązań leżących w kompetencjach autonomii. Alandy solidarnie uczestniczą w odpowiedzialności państwa w zakresie wynikającym proporcjonalnie z działań lub zaniechań Wysp Alandzkich (art. 59d).

Dodatkowo, w fińskim parlamencie wprowadzono zmiany umożliwiające uczestnictwo alandzkich przedstawicieli w spotkaniach Wielkiej Komisji *Eduskunty*. Poczynając od 1994 r. Wielka Komisja stała się główną komisją fińskiego parlamentu, która w swych pracach koncentruje się przede wszystkim na sprawach związanych z członkostwem Finlandii w UE (Grzybowski, 2007, s. 81). Do zadań tego organu parlamentarnego należy m.in. zajmowanie stanowisk i wyrażanie opinii o projektach

unijnych aktów prawnych. Wielka Komisja uczestniczy w kształtowaniu fińskiej polityki UE w takich obszarach jak np. wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne, kwestie instytucjonalne oraz budżetowe. Wielką Komisję tworzy 25 deputowanych i 13 zastępców. Jak stanowi obecnie konstytucja Finlandii w art. 52 „deputowany wybrany w okręgu wyborczym Wysp Alandzkich zawsze ma prawo do uczestnictwa w posiedzeniach Komisji” (*Konstytucja*, 1999). Co interesujące, aby zagwarantować wysłuchanie alandzkich postulatów w wypracowywaniu opinii związanych z członkostwem w UE, każde ministerstwo ustanowiło urzędnika odpowiedzialnego za sprawy archipelagu (*Åland*, 2013, s. 24).

Zarówno w pierwszym, jak i drugim referendum frekwencja na Wyspach nie była zbyt wysoka. Również w pierwszych wyborach do Parlamentu Europejskiego niewielu uprawnionych zdecydowało się oddać swoje głosy: w 1999 r. niecałe 22%, a pięć lat później – nieco ponad 35% Alandczyków (*Åland*, 2013, s. 35–36)⁸. Jednak już w wyborach z 2009 r., jak i 2014 r. frekwencja wyniosła odpowiednio 48,2% i 57,3% (*Åland statistik*, 2016). Zdecydowanie przychylnie Alandczycy powitali nową walutę – euro, co niewątpliwie wynikało z faktu, iż nie byli oni tak mocno przywiązani do fińskiej marki, a na Wyspach w użyciu były (i wciąż są) szwedzkie korony (*Åland*, 2013, s. 36). Alandzki Parlament wyraził zgodę również na przyjęcie traktatu amsterdamskiego, traktatu nicejskiego oraz traktatu lizbońskiego.

Alandczycy nie posiadają własnego reprezentanta w Parlamencie Europejskim, jako że Finlandia samodzielnie obsadziła wszystkie przysługujące jej miejsca (obecnie – 13 mandatów), co spotkało się z ostrą – i wciąż aktualną – krytyką wyspiarzy. Interesy Wysp Alandzkich w PE może reprezentować przedstawiciel Szwedzkiej Partii Ludowej (*Svenska folkpartiet i Finland* – SFP), działającej na terenie Finlandii. Trzeba podkreślić, że Wyspy posiadają swój własny „system partyjny” i nie ma ugrupowań funkcjonujących równocześnie na terenie Finlandii i na terenie Wysp Alandzkich. SFP kojarzona jest z ugrupowaniem reprezentującym szwedzkojęzyczną mniejszość Finlandii, a tradycyjnie przedstawiciel Wysp Alandzkich do fińskiego parlamentu, jest członkiem koła parlamentarnego SFP, niezależnie od własnej przynależności partyjnej. Od pierwszych wyborów z 1995 r. Szwedzkiej Partii Ludowej udaje się

⁸ Wyższa frekwencja w 2005 r. wynikała zapewne z faktu, że do Parlamentu Europejskiego startowało dwóch kandydatów z Wysp Alandzkich: Viveka Eriksson oraz Barbro Sundback.

wprowadzić do Parlamentu jednego deputowanego⁹. Z racji programowych – choć w ograniczonym zakresie – odgrywa on swoistą rolę „pośredniego” przedstawiciela Alandów. Nad interesami Wysp w UE czuwa również alandzki przedstawiciel w Komitecie Regionów¹⁰, wybierany już bezpośrednio przez rząd Wysp Alandzkich¹¹. Wyspy posiadają również swojego doradcę przy Stałej Misji Finlandii w Brukseli.

Kwestia zagwarantowania miejsca w PE dla Wysp Alandzkich jest przedmiotem ożywionej dyskusji już od 1995 r. W czerwcu 2003 r., jeszcze w trakcie prac Konwentu w sprawie Przyszłości Europy¹², w kancelarii premiera Finlandii, opracowano i przedstawiono raport zatytułowany „Podział kompetencji w UE i Wyspach Alandzkich”. Celem opracowania raportu było zbadanie, jak przewidywane zmiany w podziale kompetencji między UE i kraje członkowskie wpłyną na sytuację Alandów. W szczegółowych konkluzjach raportu, jego autor Niilo Jääskinen z Najwyższego Sądu Administracyjnego Finlandii, stwierdził, że rząd Finlandii powinien domagać się włączenia zapisów prawnych zabezpieczających status regionów UE do przyszłego Traktatu Konstytucyjnego w celu ochrony obecnej autonomii Alandów. Jednocześnie, ku niezadowoleniu Alandczyków, stwierdził, iż nie ma potrzeby, aby dalej podejmować temat posiadania przez wyspiarzy swojego przedstawiciela w Parlamencie Europejskim, ani dyskutować nad zrównaniem w prawach parlamentu Wysp Alandzkich z fińskim parlamentem w kwestiach współpracy między parlamentami narodowymi i Parlamentem Europejskim (*Report*, 2003). Sprawa powróciła w 2006 r. kiedy alandzki Parlament przesyłał do *Eduskunty* propozycję przekazania Wyspom na stałe jednego z fińskich miejsc w Parlamencie Europejskim. Podstawą prawną był art. 22. Aktu

⁹ Obecnie, po wyborach z 2014 r., jest to Nils Torvalds. Z kolei w wyborach do PE w 2009 r. przedstawiciel SFP po zdobyciu mandatu, spełnił swoją obietnicę wyborczą i zatrudnił jednego asystenta z Wysp Alandzkich.

¹⁰ Komitet Regionów został utworzony na podstawie artykułów 263–265 Traktatu Ustanawiającego Wspólnoty Europejskie. Jest odpowiedzialny za dążenia regionów i społeczności lokalnych do udziału w procesach decyzyjnych Wspólnoty.

¹¹ Od 2012 r. funkcję tę pełni Gun-Mari Lindholm.

¹² Decyzja o powołaniu Konwentu w sprawie Przyszłości Europy została oficjalnie ogłoszona podczas spotkania Rady Europejskiej w Laeken w grudniu 2001 r. Celem prac Konwentu było opracowanie szkicu konstytucji dla Unii Europejskiej, który Rada miała sfinalizować i ostatecznie przyjąć. Konwent zakończył swoje prace w lipcu 2003 r. Zob.: *Laeken Declaration*, (2001), Presidency Conclusions 15 December 2001, European Union. http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/background/docs/laeken_concl_en.pdf (14 sierpnia 2016).

Autonomii, który stanowi, że Parlament Wysp Alandzkich może przygotowywać projekty ustaw w zakresie kompetencji państwa. Te z kolei rząd Finlandii przedstawia pod „rozważę” *Eduskunty*. Fiński Parlament zdecydowanie jednak odrzucił alandzką inicjatywę w lutym 2007 r. (Silverström, 2008, s. 269).

W tym kontekście szczególnego rozgłosu nabrała kwestia przyjęcia traktatu lizbońskiego przez Parlament Wysp Alandzkich. Regionalni politycy postanowili wykorzystać głosowanie nad traktatem do wzmocnienia swojej pozycji w UE. Możliwy był bowiem scenariusz, że traktat zostanie co prawda przyjęty przez wszystkie 27 państw, ale nie autonomiczne Wyspy Alandzkie – a to dla Finlandii stanowiłoby spore wyzwanie. Świadomi konsekwencji tego scenariusza, Alandczycy widzieli w tym możliwość negocjacji z Finlandią swoich żądań. Po raz kolejny powróciła kwestia przedstawiciela Wysp w PE oraz większej presji fińskich polityków na unijne regulacje dotyczące obszarów wrażliwych dla Wysp (np. kwoty połowowe, połowania, ochrona środowiska). O ile kwestia mandatu w PE tradycyjnie spotkała się z fińską odmową, to specjalna grupa robocza przygotowała poprawkę do Aktu Autonomii, która uzupełnia art. 59c, m.in. o prawo Wysp Alandzkich do występowania przed Trybunałem Sprawiedliwości (ECJ), w sprawach związanych z zakresem kompetencji przysługujących autonomicznej prowincji oraz szerszego posługiwania się j. szwedzkim w sprawach o naruszenia unijnych przepisów (*Finland*, 2008; Stephan, 2010, s. 30). Wcześniej, w sprawach przed ECJ Wyspy Alandzkie reprezentowała wyłącznie Finlandia¹³. Traktat lizboński został finalnie przez Parlament Alandzki przyjęty, choć po – celowo wydłużonych – 15-miesięcznych pracach w parlamentarnej komisji (Hepburn, 2014, s. 480).

¹³ Głośna była sprawa nierespektowania przez Wyspy Alandzkie zakazu sprzedaży na swoim terytorium szczególnego rodzaju tabaki (tytoń do stosowania doustnego – *snus*). W UE obowiązuje zakaz wprowadzania do obrotu *snusu*, ale z regulacji tej została wyłączona Szwecja, co nastąpiło w uznaniu wielowiekowej tradycji używania tego produktu. Wyspy Alandzkie, wyraźnie zbliżone do Szwecji kulturowo, również domagały się podobnego przywileju. Warto dodać, że sprawy zdrowia przynależą do kompetencji władz autonomicznych, a regulacje wprowadzone przez Wyspy Alandzkie Komisja Europejska uznała za niewystarczające. To z kolei spowodowało dwukrotne skierowanie sprawy do Trybunału Sprawiedliwości, gdzie nawet Finlandia opowiedziała się po stronie UE. Sprawa dotyczyła nie tylko kwestii kulturowych i zdrowotnych, ale miała również wymiar finansowy: *snus* może być bowiem sprzedawany na szwedzkich promach, ale już nie na jednostkach alandzkich, por. *Commission*, 2007; *Case-law of the Court of Justice*, C-343/05 *Commission v. Finland*, judgment of 18 May 2006.

Kwestia utworzenia odrębnego okręgu wyborczego do PE na Wyspach pojawiła się ponownie podczas dyskusji na temat zmian organizacyjnych w europarlamencie, związanych z Brexitem. W kwietniu 2017 r. alandzki rząd przesłał Finlandii propozycję, aby popierać ideę podziału brytyjskich mandatów pomiędzy dotychczasowych członków UE, a gdyby jedno – lub więcej – miejsc przypadło Finlandii, ta przekazałaby jeden mandat Wyspom Alandzkim (Hannus, 2017). W opinii alandzkich polityków, właściwa byłaby decyzja, aby brytyjskie miejsca rozdzielić właśnie pomiędzy regiony autonomiczne Unii, co byłoby krokiem ku urzeczywistnieniu idei „Europę regionów”¹⁴.

Podsumowanie

Stosunki międzynarodowe są wciąż zdominowane przez relacje pomiędzy państwami. Nie ulega wątpliwości, że choć katalog „uczestników stosunków międzynarodowych” ulega ciągłemu poszerzeniu, to państwa wciąż odgrywają główną rolę. Przykład Wysp Alandzkich w ogólności, a proces integracji z UE w szczególności, jest przykładem aktywności niesuwerennych uczestników w stosunkach międzynarodowych.

Niewątpliwie, z punktu widzenia Wysp Alandzkich wyniki negocjacji integracyjnych okazały się stosunkowo korzystne: udało utrzymać się najważniejsze z postulatów (utrzymanie prawa domicylu oraz pozostanie poza unijnym systemem podatkowym). Z drugiej jednak strony Wyspy Alandzkie, przystępując do UE, przekazały tej organizacji część swoich kompetencji, nie zyskując gwarancji reprezentacji. Jak wspomniano, Alandy nie posiadają zagwarantowanego miejsca w PE, a w Komitecie Regionów i w Stałej Misji Finlandii w Brukseli mają zaledwie po jednym przedstawicielu. Problem ten M. Suksi opisał jako proces „przeciekania autonomii”: kompetencje w tak ważnych i wrażliwych dla wyspiarskiej gospodarki obszarach jak rybołówstwo, rolnictwo czy ochrona środowiska „wyciekły” poza Wyspy¹⁵ (Suksi, 2011, s. 141). Większe „upodmiotot-

¹⁴ Trudności z potencjalnym przypisaniem mandatu do PE dla Wysp Alandzkich wpływają również z czysto praktycznych przesłanek. Utworzenie na Wyspach odrębnego okręgu wyborczego oznaczałoby, że jeden deputowany przypadałby tam na 27 tys. mieszkańców, w porównaniu do 408 tys. w pozostałych częściach Finlandii. Sprawa brytyjskich mandatów w PE nie została jeszcze rozstrzygnięta; nie budzi jednak wątpliwości, że będzie to kwestia równie trudna technicznie, co politycznie wrażliwa.

¹⁵ W pewnym zakresie zostało to zrekompensowane większym udziałem Wysp Alandzkich w procesie formułowania fińskiego stanowiska wobec UE.

wienie” Wysp Alandzkich w Unii Europejskiej pozostaje stałym tematem dyskusji pomiędzy Finlandią a Wyspami.

Największymi beneficjentami zmian związanych z integracją z UE są oczywiście kompanie promowe i sektor turystyczny (*Åland*, 2013, s. 28). W szerszej perspektywie Wyspy Alandzkie czerpią korzyści również z uczestnictwa w programach współfinansowanych przez unijne fundusze strukturalne: Europejski Fundusz Społeczny; Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego; Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (szczególnie istotny z ekonomicznego punktu widzenia, głównie poprzez projekty nakierowane na rozbudowę ekologicznych gospodarstw rolnych), Europejski Fundusz Morski i Rybacki. Całe Wyspy Alandzkie zostały uznane za obszar mniej uprzywilejowany (*less favoured area* – LFA) i z tego tytułu uzyskują kompensacje, które mają wyrównać wyższe koszty produkcji (*Åland*, 2013, s. 30). Kolejną inicjatywą wspólnotową, w której uczestniczą Wyspy Alandzkie jest program INTERREG VA Centralny Bałtyk na lata 2014–2020. Celem programu jest wprowadzanie innowacji w tradycyjnych sektorach gospodarki, zwiększenie konkurencyjności regionalnych SME, ekologiczny transport oraz dbałość o stan wód¹⁶.

Warto też przypomnieć, że w pierwszym referendum na Wyspach, za wstąpieniem do UE opowiedzieli się jedynie mieszkańcy 2 okręgów: Mariehamn i – z bardzo niewielką przewagą – w Lemland. Wyraźnie pokazało to pęknięcie na część „miejską” i „wiejską” archipelagu. Co prawda w drugim referendum za członkostwem opowiedziały się wszystkie okręgi, ale wtedy było już wiadomym, że do UE na pewno wstąpi zarówno Finlandia, jak i Szwecja.

W sierpniu 2013 r. przeprowadzono na Wyspach Alandzkich badanie dotyczące postrzegania Unii Europejskiej. Co interesujące, wyspiarze okazali się być gorącymi zwolennikami integracji. 51% Alandczyków uznało, że członkostwo w UE jest korzystne, przeciwnego zdania było 20% badanych. Na pytanie dotyczące wpływu integracji na codzienne życie mieszkańców odpowiedzi „pozytywnie” i „raczej pozytywnie” udzieliło 33%. Z kolei opcję „bardzo negatywnie” i „dość negatywnie” wybrało 21% respondentów. Co ciekawe, aż 43% badanych o wpływ wskazało na odpowiedź „ani pozytywnie, ani negatywnie”. Ogólnie jednak, w porównaniu do pozostałych części Finlandii, Wyspy Alandz-

¹⁶ Więcej: *Interreg V-A – Finland-Estonia-Latvia-Sweden (Central Baltic)*, http://ec.europa.eu/regional_policy/pl/atlas/programmes/2014-2020/finland/2014-tc16rfcb014, 22.06.2017.

kie okazały się jednym z najbardziej proeuropejskich regionów (*Åland*, 2013, s. 41–47).

Tak pozytywne postrzeganie Unii Europejskiej wynika po części faktu, że jak dotychczas Wyspom Alandzkim udało się połączyć niejako sprzeczne z sobą wartości: integrację z Unią Europejską wraz z ochroną swego szczególnego statusu Wysp (Scarpulla, 2012, s. 95). Wyspy Alandzkie będąc członkiem UE uzyskały derogacje, które w swojej istocie dotyczą podstawowych zasad tej organizacji. Alandczykom udało się zabezpieczyć nie tylko szwedzkojęzyczny charakter Wysp (utrzymanie prawa domicylu), ale także ochronić własną gospodarkę (wyłączenie z ustaleń w zakresie unijnego prawa podatkowego). Dodatkową gwarancją dla Alandczyków jest fakt, iż *Protokół Alandzki* stanowi integralną część fińskiego Traktatu Akcesyjnego. Oznacza to, że jego zmiana wymagałaby zgody wszystkich państw członkowskich Unii, w tym samej Finlandii. W konsekwencji zmiany musiałyby zostać zaaprobowane również przez parlament Wysp Alandzkich.

Bibliografia

- Act on the Autonomy of Åland* (1999), <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1991/en19911144.pdf>, 22.06.2017.
- Åland in the European Union* (2013), Ministry for Foreign Affairs of Finland, Jyväskylä.
- Åland statistic- och utredningsbyrå, Val – Riksdags-, president- och EU-parlament-sval*, <http://www.asub.ax/sv/val-riksdags-president-och-eu-parlamentsval>, 7.07.2017.
- Bonusiak G. (2009), *Statut Wysp Alandzkich*, Rzeszów.
- Case-law of the Court of Justice*, C-343/05 Commission v. Finland, judgment of 18 May 2006.
- Commission refers Finland to the European Court of Justice a second time over tobacco for oral use* (2007), IP/07/1592, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-07-1592_en.htm?locale=en, 12.06.2016.
- Eriksson S. (1995), *Åland – a Demilitarized, Neutralized Region*, w: *The Åland Islands Demilitarized Region*, Mariehamn.
- Fagerlund N. (1997), *Autonomous European Island Regions Enjoying a Special Relationship with the European Union*, w: *Constitutional and Economic Space of the Small Nordic Jurisdiction*, red. L. Lyck, NordREFO, Stockholm.
- Fagerlund N. (1997a), *The Special Status of the Åland Islands in the European Union*, w: *Autonomy and Demilitarization in International Law: the Åland Islands in a Changing Europe*, red. L. Hannikainen, F. Horn, The Hague–London–Boston.

- Finland ratifies the treaty of Lisbon* (2008), Ministry for Foreign Affairs of Finland, <http://www.finland.lt/public/default.aspx?contentid=136309&nodeid=38417&contentlan=2&culture=en-US>, 11.09.2008.
- Grzybowski M. (2007), *Finlandia. Zarys systemu ustrojowego*, Kraków.
- Hannikainen L. (1992), *Cultural, Linguistic and Educational Rights in the Åland Islands. An Analysis in International Law*, Helsinki.
- Hannus B. (2017), *Åland vill diskutera EU-parlamentsplats i samband med Brexit*, <https://svenska.yle.fi/artikel/2017/04/28/aland-vill-diskutera-eu-parlamentsplats-i-samband-med-brexite>, 28.04.2017.
- Hepburn E. (2014), *Forging autonomy in a unitary state: the Åland Islands in Finland*, "Comparative European Politics", vol. 12, Issue 4–5.
- Interreg V-A – Finland-Estonia-Latvia-Sweden (Central Baltic)*, http://ec.europa.eu/regional_policy/pl/atlas/programmes/2014-2020/finland/2014tc16rfcb014, 22.06.2017.
- Karlsson T. (1999), *A tax paradise in the making? Alcohol regulations in the Åland Islands*, "Contemporary Drug Problems", vol. 26, Issue 1.
- Konstytucja Finlandii z 11 czerwca 1999 r.*, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/finlandia.html>, 18.06.2017.
- Laeken Declaration* (2001), Presidency Conclusions 15 December 2001, European Union.
- Lindholm G. (1997), *Recent Developments in the Evolution of the Åland Autonomy, w: Constitutional and Economic Space of the Small Nordic Jurisdiction*, red. L. Lyck, NordREFO, Stockholm.
- Nordregio, (2006) <http://www.nordregio.se/Files/r0601.pdf#search=%22%22Interreg%20III%20A%20Archipelago%22%22>, 4 września 2006.
- Protocol No 2 on the Åland islands*, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A11994N%2FPRO%2F02>, 20.06.2017.
- Report completed on the importance for the Province of Åland of work on the future of Europe* (2003), Government Information Unit, <http://www.vnk.fi/ajankoh-taista/tiedotteet/tiedote/en.jsp?oid=96922>, 21 sierpnia 2006.
- Scarpulla C. (2002), *The Constitutional Framework for the Autonomy of Åland. A Survey of the Status of an Autonomous Region in the throes of European Integration*, Mariahamn.
- Silverström S. (2008), *The Competence of Autonomous Entities in the International Arena – With Special Reference to the Åland Islands in the European Union*, "International Journal on Minority and Group Rights", vol. 15.
- Statistical Yearbook of Åland 2016*, http://www.asub.ax/sites/www.asub.ax/files/attachments/page/statistisk_arsbok_for_aland_2016_0.pdf, 25.04.2017.
- Stephan S. (2010), *Regional voices in the European Union – regions with legislative power and multi-level governance. Perspectives for the Åland Islands*, Mariahamn.
- Suksi M. (1995), *Frames of Autonomy and the Åland Islands*, Åbo Univeristy, Åbo.

Suksi M. (2011), *The Åland Islands as a Continued Asymmetrical Feature of Finish Governance: with Some Convoluted Tendencies of Resymmetrisation*, w: F. Requejo, K. J. Nagel, *Federalism beyond Federations. Asymmetry and Processes of Resymmetrisation in Europe*, Aldershot.
The Legislative Assembly of Åland – Åland Lagting, <http://www.lagtinget.ax>, 29 maja 2005.

The status of the Åland Islands in the European Union under international law

Summary

The Åland Islands are a Swedish-speaking autonomous territory of Finland. The broad autonomy granted by the League of Nations' decision of 1921 allowed the Isles to make an independent decision on the integration of the Baltic archipelago into the European Communities in the early 1990s. The article presents the process of the Åland Islands obtaining EC membership, and focuses on the special status awarded to the archipelago. Thanks to the joint involvement of the autonomous authorities of the Islands and central authorities of Finland and the favorable attitude of the EC, derogations were successfully developed which, in essence, concern the basic principles of the EC. By this token, the citizens of the Åland Islands managed to secure not only the Swedish-speaking nature of their territory (retaining rights of domicile), but also the protection of their own economy (being excluded from the EU tax law regulations).

Key words: Åland Islands, European Union, right of domicile, autonomy

